

Ernst Ulrich von Weizsäcker

EARTH POLITICS

Zed Books Ltd, London and New
Yersey, 1994, 234 str.

Sveučilišni profesor, dugogodišnji ravnatelj Instituta za europsko reguliranje okoliša (Institute for European Environmental Policy) iz Bonna, a danas ravnatelj Instituta za klimu, energiju i okoliš iz Wuppertala u Njemačkoj podario je čitateljskoj publici štivo koje se kroz znanstvene i stručne članke te različite osobne ekspertne i političke angažmane rađalo godinama. Prva verzija teksta izašla je 1989. godine u Njemačkoj, ali je poslije znatno prerađena i dopunjena. Autor zagovara potrebu za globalnim, planetarnim reguliranjem pitanja okoliša (*global environmental policies*) i političkim procesima koje će ovo reguliranje pratiti. Odatle »politika za planet Zemlju« (*earth politics*) – ako je to nespretan prijevod, koji bi bio bolji? – kao pojam i naslov knjige. Ovaj pojam (u nas) nije posebno uvriježen, ali će s promocijom problematike okoliša na razini planeta Zemlje zasigurno u idućim godinama i desetljećima zadobiti svoje mjesto u jeziku i komunikacijama.

Knjiga ima ukupno 234 stranice, a sastoji se od četiri dijela. U prvom se dijelu predstavlja okvir problematike, a u drugom se naznačuju kritične točke okoliša suvremenog svijeta. Treći dio nosi naslov *Prema koherentnim solucijama*, dok je posljednji, četvrti, dio posvećen pitanju vizija. Predgovor je napisao Ricardo Diez-Hochleitner, predsjednik Rimskog kluba, kojeg je i sam autor član.

Autor naglašava da niti jedan pojedinačni autor ne može pretendirati na to da sam kompetentno svlada tako široku problematiku te napominje da je ova knjiga nastala uz intenzivnu pomoć različitih eksperata, prijatelja i kolega. Knjiga *Naša zajednička budućnost* (vidjeti prikaz u *So-*

cijalnoj ekologiji 1(1)1992) nastala je na sličan način.

U prvom dijelu knjige, pod naslovom *Prema stoljeću okoliša* (XX. stoljeće – »stoljeće ekonomije« te XIX. stoljeće – »stoljeće nacionalnih država«), Weizsäcker tvrdi kako je suvremena civilizacija pred izazovom izgradnje vlastite perspektive. Ovaj izazov autor naziva izazovom »politike za planet Zemlju«. XXI. stoljeće bit će »stoljeće okoliša«. Da je takav stav bio izrečen u šezdesetim godinama, bio bi popraćen teškim podsmjehom. Danas tome više nije tako. Od tada se kvaliteta okoliša izrazito smanjila, a današnje katastrofične brojke glede onečišćenja, pada raznolikosti vrsta i slično tada se kao projekcija skore budućnosti nisu mogle niti zamisliti.

Weizsäcker tvrdi da formula »održivog razvoja« neće ništa sama po sebi riješiti. Potrebne su nove vrijednosti, nova kultura i diferencirano djelovanje na Sjeveru i Jugu planeta Zemlje.

Dolazeći iz razvijenog zapadnjačkog svijeta, kojeg karakterizira visoki stupanj dosegnutog socijalnog blagostanja, autor tvrdi da valja svladati opsesivni način kojim subjekt podređujemo ekonomiji koja je postala religijom novog doba i temeljni uzrok razvojne kratkovidnosti, kako na Sjeveru tako i na Jugu planeta Zemlje.

Weizsäcker dvadeseto stoljeće naziva »stoljećem ekonomije«, podsjećajući da je Europska zajednica nastala kao »ekonomska zajednica«. Supremacija ekonomije dovest će do nepopravljivih šteta za planet Zemlju i za ljude koji žive na njemu. Za prirodu, okoliš i biosferu ne nastoji se činiti nikada više od onoga što je određeno zakonskim minimumom. Činiti više značilo bi ući u troškove bez porasta ekonomskog profita. Vlasti u gotovo svim zemljama zatvaraju oči pred problemima okoliša, a više su zaokupljene održavanjem vlasti same, kratkoročnim prosperitetom, poslovima i porezima.

Autor smatra da će kratkoročni ekonomski ciljevi ostati uvijek aktualni, ali ako oni neće biti podređeni »ekološkom imperativu«, s vremenom će gubiti na uvjerenosti. Budući da je dobro poznata spornost ljudskih bića u mijenjanju vlastita ponašanja, napominje autor, ugrožavanje okoliša i biosfere nastavit će se i postati izrazito dominantnom temom u svim područjima ljudske djelatnosti, od vanjske i razvojne politike do istraživanja, u tehnologiji i u području obrazovanja. »Politika za planet Zemlju«, koja mora biti izrazito pragmatična i počinjati od stvarnosti ma kakva ona jest, upravljat će potrebnim procesima transformacije. Ova politika mora biti međunarodna; valja izaći iz načina mišljenja koje je omeđeno vlastitom državom i nacijom, istodobno ne zaboravljajući ljudsku težnju za zavičajem i identitetom.

U prvom dijelu knjige autor daje povijesni pregled gospodarenja okolišem u Europi u protekla tri–četiri desetljeća. Autor opisuje put klasičnog reguliranja okoliša putem kontrole onečišćenja, razvoj zaštite okoliša u svijetu, a posebno u Europi. Autor prati put razvoja »okolišne« misli te praksi zaštite okoliša u Zapadnoj Europi od prvih početaka u pedesetim godinama sve do politike zaštite okoliša Europske zajednice, koja je formalno počela 1973. godine. Autor ustvrđuje da je hitno potrebna izgradnja globalne vizije. Na to ukazuju, iz godine u godinu rastući, problemi glede ozonskog omotača, efekta »staklenika« i uništavanja tropskih šuma kao izvora kisika na Zemlji.

U drugom dijelu autor problematizira pet ključnih problema koji, prema njemu – u kontekstu »politike za planet Zemlju« – zaslužuju posebnu pozornost na putu traženja izlaza i rješenja. To su sljedeći problemi: 1. energija i prirodni resursi; 2. utjecaj ukupnog transporta na okoliš; 3. odnos suvremene poljoprivrede i ugrožavanja okoliša; 4. porast stanovništva u nerazvijenim zemljama i stanje neučinkovitih ekonomija u tim zemljama u kontek-

stu međunarodne podjele rada koja im ne ide na ruku; 5. ubrzavanje istrebljivanja tisuća bioloških vrsta i ugrožavanje ukupne raznolikosti vrsta. Za svako od ovih pitanja kroz vrlo živo problematiziranje naznačeni su prvi koraci koje bi valjalo poduzeti kako bi se »stanje stvari« počelo popravljati. U skladu s osnovnom postavkom knjige, ovi koraci su skromni i pragmatični. Valja imati na umu, kaže autor, da svugdje gdje zbog okoliša dolazi do sukoba starih i novih vrijednosti i interesa, ljudi pokušavaju zadržati stare vrijednosti i obraniti stare interese ako to ikako mogu.

Treće poglavlje posvećeno je pronalaznju rješenja, i to na temelju fundamentalnih ekonomskih pretpostavki. Ovdje je riječ o tome da »cijene trebaju pokazati ekološku istinu«, da moraju početi izražavati ukupne troškove proizvodnje roba, uključujući okoliš kao resurs. (Ovaj je tekst u svojoj prvoj verziji preveden u broju 2/1992 *Socijalne ekologije*.)

Autor između ostaloga problematizira načelo »onečišćivač plaća«; reformu ekoloških poreza; kriterije politike okoliša prijateljski nastrojene prema ekonomiji; pitanja kooperacije a ne bjesomučnog natjecanja i konkurencije; procese u okolišu grada i sela; sukobe Sjevera i Juga glede strategije gospodarskog razvoja i zaštite okoliša, i slično.

Četvrti dio napušta područje »realpolitike« na području okoliša i bavi se pitanjem vizije. Weizsäcker diskutira o tehnologiji za zaštitu okoliša koja izrazito raste kao sektor djelatnosti, sugerirajući redefiniranje značenja »produktivnosti«. Posebno poglavlje namijenjeno je raspravi o ulozi znanosti, stavljajući naglasak na učinke koje znanstveni djelatnici mogu postići u izgradnji vizije. Kao zakonito pionirska djelatnost znanost najčešće prva nudi (često tek pokusne) odgovore. Autor predviđa obnovu važnosti društvenih i humanističkih znanosti u izgradnji vizije u okviru »stoljeća okoliša«. To se

prije svega odnosi na razvoj novih vrijednosti i etike te na izgrađivanje novih društvenih zakonitosti i mehanizama, što bi trebalo dovesti do zaustavljanja uništavanja okoliša i takve re–produkcije ukupnog društvenog života na planetu Zemlji koji ne bi dovodio u pitanje (prirodne) osnove života. Ekonomska kvaziracionalnost namjesto skupne racionalnosti glavna je snaga iza Znanosti (prirodne i tehničke) i Tehnologije. Humanističke i društvene znanosti imat će zadatak da to pokušaju demistificirati.

Pred kraj ovog dijela knjige autor razmatra odnos okoliša i poslova (zaposlenja) u suvremenom svijetu te nove modele blagostanja. Poglavlje na kraju same knjige posvećeno je obrazovanju i kulturi. Nešto opsežnija zabilješka o tome: obrazovni sustavi niti po strukturi niti po sadržaju nisu pripremljeni za suvremene razvojno–»okolišne« izazove. Sve je usmjereno na školske predmete, kolegije, discipline te na postizanje kvalifikacija. Sve se testira i objektivno mjeri. Obrazovanje za odgovornost formalni je cilj koji se u praksi obrazovanja nedovoljno afirmira. Sadržaji *curriculum*a su partikularni i ne dosežu se odgovori na pitanja koja postavlja ekološka kriza. Predmetna struktura obrazovanja mora biti inovirana a edukacija edukatora (*teacher–training*) stubom izmijenjena. Obrazovanje odraslih mora pružiti odgovore na pitanja koja dolaze od ekološkog restrukturiranja biznisa, kućanstava i lokalnih uprava.

Zanimljivo je da knjiga nema zaključak. Čini se tako kao da se razmatranja sadržana u knjizi naprosto nastavljaju. Planet je naš zajednički dom. Samo umni bolesnici razaraju vlastiti dom. Riječ je o tome da se to konačno shvati i počne djelovati, postupno ali stvarno.

Vrijednost knjige je prije svega u tome što potiče na razmišljanje i traganje za odgovorima. Iznese misli nisu tek puka spekulacija, već su nastale iz gustog prožimanja sa zbiljom svijeta, posebno Europe.

Eventualno pitanje nedostatka sustavnosti u sadržajnoj strukturi ovdje je besmisleno postaviti. Autor sustavno otvara pitanja i potiče na razmišljanje. U tome je ova knjiga itekako sustavna.

Vladimir Lay

Karl Bruckmeier

STRATEGIEN GLOBALER UMWELTPOLITIK

»Umwelt und Entwicklung« in den
Nord–Sud–Beziehungen

Westfälisches Dampfboot, Münster
1994, 294 str.

Kao što je globaliziranje ekoloških problema nakon svjetske konferencije u Stockholmu dospjelo u svijest javnosti, isto je tako i problem »okoliša i razvoja«, kao »šifra« za održivi razvoj (još uvijek nejasan put s onu stranu vladajućeg modela: »moderniziranje kao industrijaliziranje«) nastupio u svijesti javnosti.¹

Podnaslov ove knjige, »Okoliš i razvoj« u *odnosima Sjever–Jug*, označuje temeljni aspekt autorove analize strategija globalne politike prema okolišu (*Umweltpolitik* = politika prema okolišu/ekološka politika), a osobito »održivog razvoja«. Bitna pretpostavka od koje autor polazi jest teza da današnji svijet nije jedinstven, već se u njemu izrazito prepoznaju »dva svijeta« – razvijeni industrijski sjever i nerazvijeni, uglavnom agrarni jug. Različiti–

1 Karl Bruckmeier, sociolog, rođen 1952. Provodio empirijska društvena istraživanja u različitim institucijama u Berlinu, a među inima i u Znanstvenom centru (*Wissenschaftszentrum*). Objavljivao je radove iz područja humane ekologije, socijalnih pokreta, ekološke politike itd., kao na primjer: *Kritik der Organisationsgesellschaft* (Münster, 1988), *Die Bürgerbewegungen in der DDR und in den ostdeutschen Bundesländern* /u koaut. s Gerda Haufe/ (Opladen, 1993).